

PRIME

Promoting and Improving Existing Methods of Youth Participation

Aktív állampolgárság és részvétel a diákok körében

Dr. Toró Tibor
Dr. Varga Szilvia
2025. május 7.

A PRIME projekt

A projekt célja

- a középiskolások állampolgári felelősségvállalásának erősítése, valamint az ebben szerepet vállaló pedagógusok felkészítése a diákok ilyen irányú támogatására.
- egy olyan tananyag kidolgozása volt, amely támpontot nyújt a diákok demokratikus és közéleti részvételének erősítésére Magyarországon, Romániában és Szlovákiában.

Első lépés

- egy olyan kutatás elvégzése, amely választ ad arra, hogy a három célcsoport tagjai – diáktanácsok, a diáktanácsot mentoráló oktató, valamint maguk a középiskolás diákok – hogyan képzelik el az iskolai és közéleti részvételt, valamint hogy milyen problémáik és elképzeléseik vannak a társadalommal és az iskolai élettel kapcsolatban.

A diákok részvételének diszkurzív kerete:

1. Az emberjogi diskurzus – a diákok részvételét jogként értelmezi
2. Az állampolgári nevelés diskurzus – a demokráciára és az aktív állampolgárságra való felkészítésként értelmezi a diákok részvételét és döntéshozatalba való bevonását
3. Az iskolafejlesztési diskurzus – a diákok részvételét egy olyan eszköznek tekintik, melynek segítségével javíthatók az iskola szolgáltatásai

A diákrészvétel kutatásának szintjei (Dániel, 2016):

1. Az egyéni szint – a diák szintje (a diákok hogyan értelmezik saját iskolai részvételüket)
2. Az intézményes szint – az iskola és a diáktanács szintje (milyen formában intézményesül a diákok részvétele, az iskola belső demokráciája)
3. A makrotársadalmi szint
 - hogyan látja a társadalom a diáktanácsok szerepét
 - van-e kapcsolat a diákok iskolai részvételi lehetősége és az aktív állampolgári részvétel kialakulása között
 - az iskolán kívül milyen más helyszínei vannak a diákok részvételének

Diáktanács – különböző megközelítések a szakirodalomban:

- Chapman (1971) kizárólag azokat a formációkat tekinti diáktanácsnak, amely
 - tagjait a diákok jelölik és választják meg
 - az említett csoportosulás feladatai közé tartozik tanácsokat és javaslatokat megfogalmazni az iskola vezetősége és a tanári kar felé, valamint döntéseket hozni az iskola életének egyes területein.
- Halfon és Romi (2021) arra helyezik a hangsúlyt, hogy a diáktanács egy képviseleti testület, amelynek tagjait az iskola diákjai választják meg, azonban a gyakorlatban sokszor a tanárok jelölik ki.
- Dániel (2016b) kiemeli, hogy a diákok szerveződésének ezen formája főként középiskolákban működik, illetve az önszerveződés egyik formáját képezik.

Románia:

- Tanulói Statútum (Statutul Elevului) – 2024
- 38. (1) cikkelye szerint azon nem kormányzati szervezetek minősülnek diákképviseleti testületeknek (asociații reprezentative ale elevilor), amelyek eleget tesznek a következő előírásoknak:
 - (a) rendelkeznek saját statútummal, ebben pedig célkitűzésként szerepel a diákok érdekeinek és jogainak képviselete,
 - (b) nem folytatnak politikai vagy vallási propagandát,
 - (c) tagjai kizárólag olyan diákok lehetnek, akik a romániai felsőfokú oktatás előtti oktatási szintre vannak beiratkozva.
- A diáktanácsot segítő/ vezető/ mentoráló pedagógus

- **Melyek a diákok részvételének módozatai és terei?** Milyen a diákok részvétele az iskola életben, illetve az iskolán kívül? Milyen típusú aktivitásokban vesznek részt? Melyek a diákok részvételének dimenziói? Mennyire nyitott és demokratikus a diákok megítélésében az iskola? Hogyan vesznek részt a diákok a **döntéshozatal** különböző szintjein (osztálytermi, iskolai, helyi közösségi)?
- **Mi a diákönkormányzat iskolán belül betöltött szerepe?** Milyen formában működnek a diákönkormányzatok és melyek az intézményes jellemzőik? Milyen a diákokkal, az iskolával, az iskola vezetőségével a kapcsolatuk? Hogyan zajlanak a választások? Hogyan vesznek részt az iskolán belüli **döntéshozatalban**? Mi a diákönkormányzatok szerepértelmezésük? Hogyan néz ki a diákönkormányzatok érdekartikuláló és érdekegyesítő szerepe? Az utóbbi két kérdéssel hogyan vélekedik a diákság?
- **Milyen a diákönkormányzatokat irányító tanárok szerepe, valamint a diákok demokratikus és közéleti részvételéről alkotott képe?** Milyen feladatokat látnak el a diákönkormányzatot irányító tanárok, valamint milyen problémáik vannak? Hogyan látják a diáktanácsok szerepét az iskolákban? Milyen az iskola intézményes kultúrája, valamint hogy ők maguk hogyan értelmezik a diákok részvételét és annak fejlesztését?

Varga Szilvia Toró Tibor

A diákönkormányzatok működésének és a
diákok részvételének mérése

Sapientia Working Papers I.

Toró Tibor Varga Szilvia

Aktív állampolgárság és részvétel a diákok körében
Teljes kutatási jelentés

Sapientia Working Papers II.

Módszertan

	Iskola	Diáklétszám
Összes iskola	136	30 754
Van diáktanács	90	25 102
Van MAKOSZ tagszervezet	60	17 112
Lekérdezett iskolák és diákok	51	2 880

- Kérdőíves kutatás

- 1) Diák-kérdőív: Face-to-face kitöltött online kérdőív
 - Kérdőív órán való kitöltése az iskola vezetőségének, vagy az iskolában működő diáktanács tagjainak segítségével
 - 2880 kitöltés
- 2) DT-kérdőív: online kérdőív
 - Minden diáktanács megkapta a linket – elnökségi szinten kellett kitölteni
 - 51 kitöltés

- Interjúk

- A diáktanácsokat irányító/segítő pedagógusokkal
- 8 interjú

Érintett témák

1. Iskolai élet megítélése
2. A diáktanácsok helyzete
3. Diáktanácsok tevékenységének és szerepének megítélése
4. Iskolai részvétel, iskolai demokrácia
5. Idegenellenesség, diszkrimináció és tolerancia
6. [Diákok politikai részvétele]

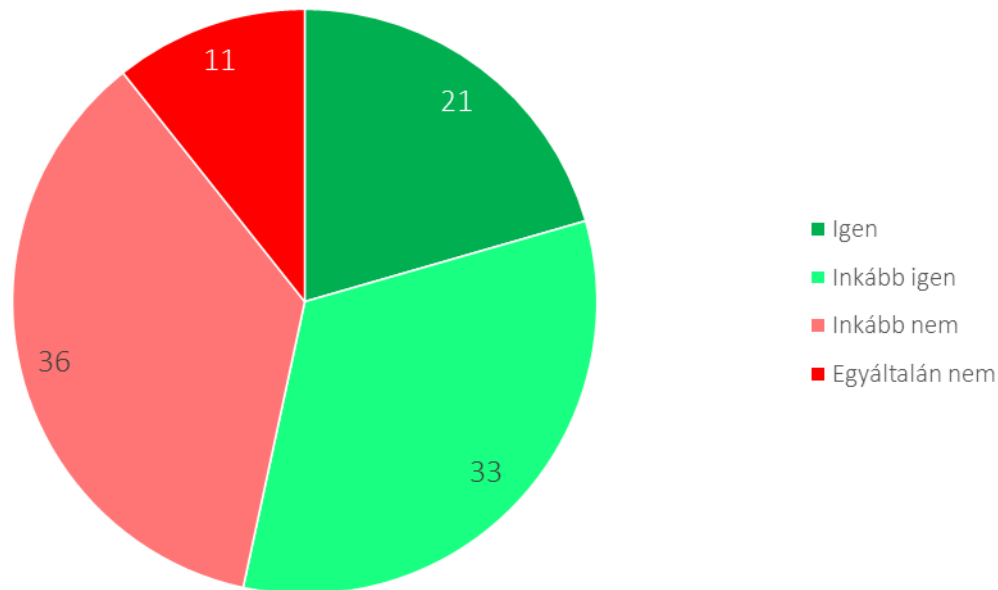
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

I. Iskolai élet megítélése

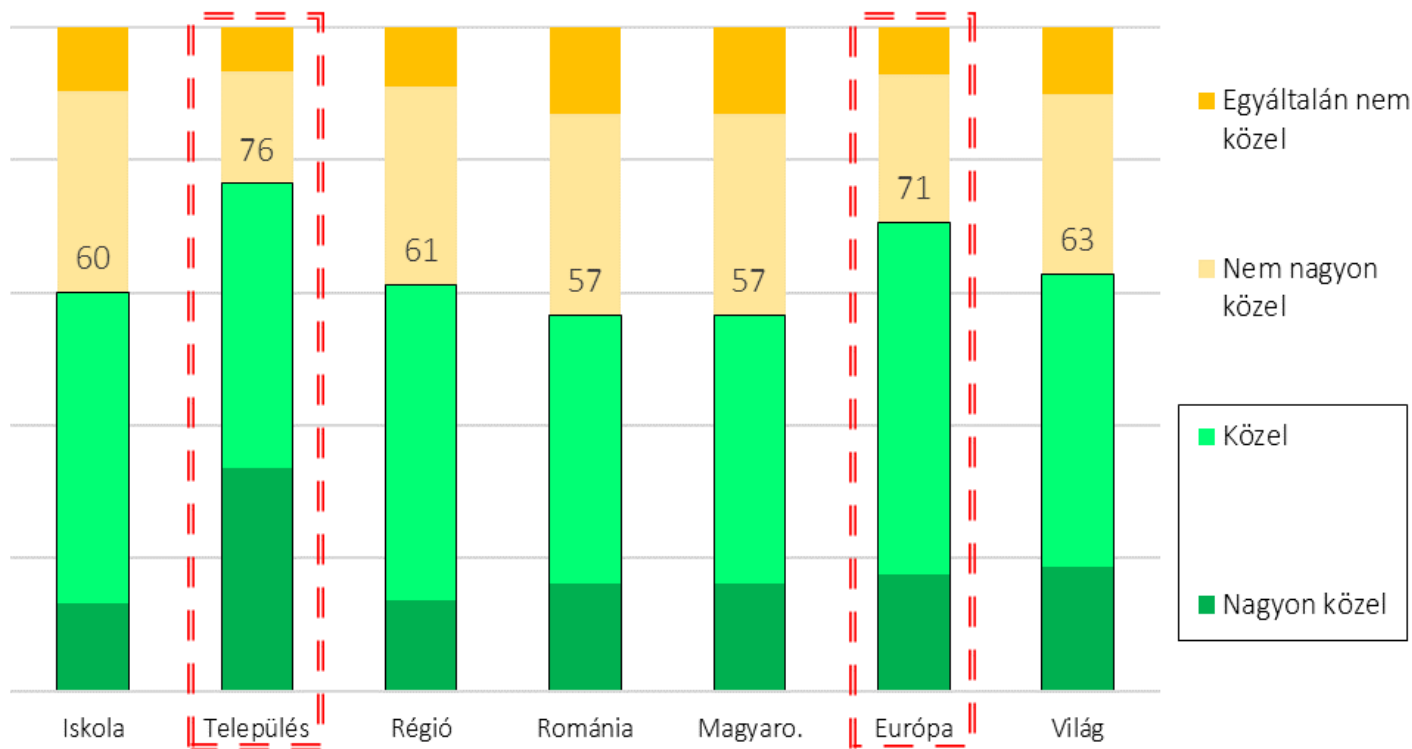
Szeretsz-e, úgy általában, iskolába járni? (százalék)

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

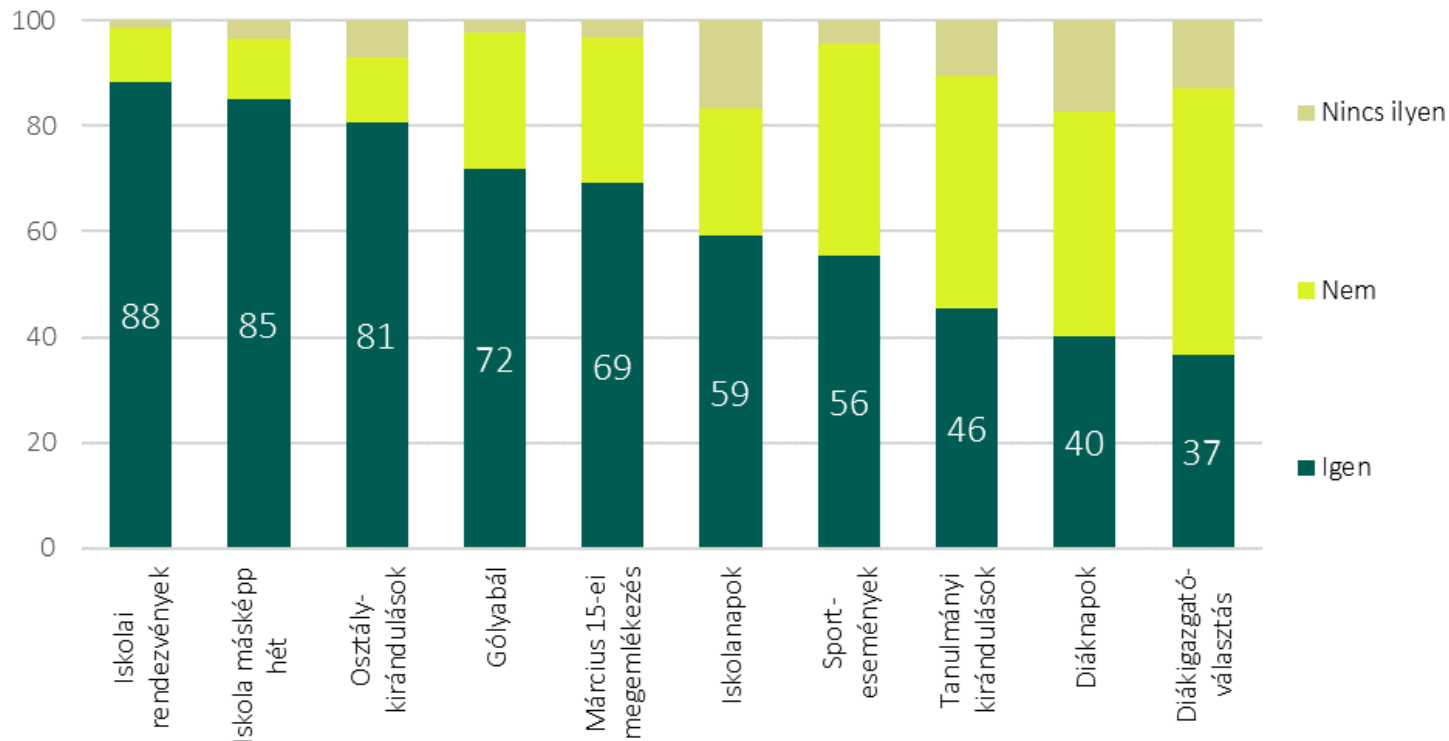
Az emberek különbözőképpen vélekednek önmagukról és a világhoz való viszonyukról. Meg tudnád mondani, hogy mennyire érzed magad közel a következőhöz? (százalék)

Előfordult-e az elmúlt évben, hogy részt vettél a következő, az iskola által szervezett tevékenységeken? (százalék)

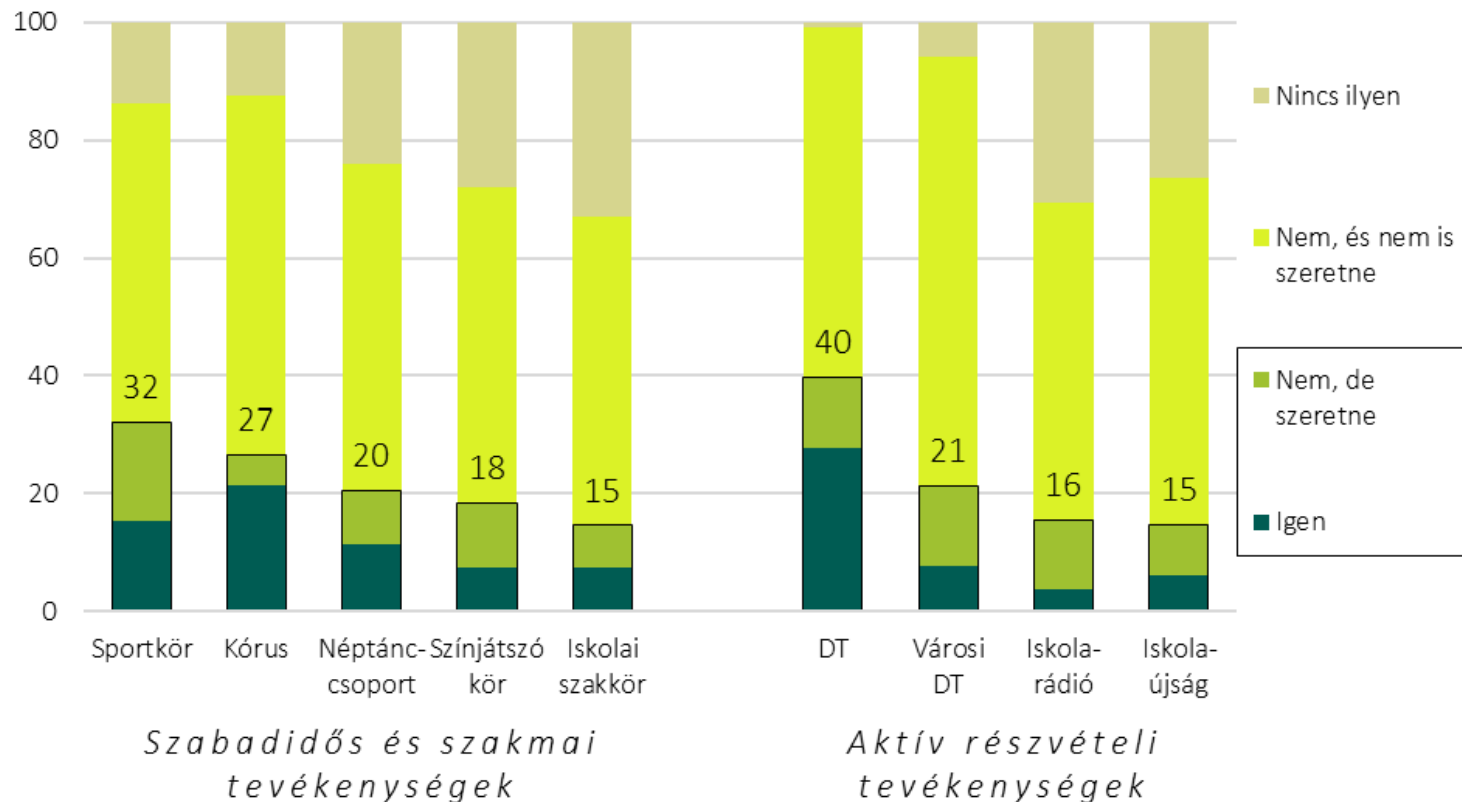
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Az alábbiak közül tagja vagy-e valamelyik iskolán belüli csoportnak, szerveződésnek vagy körnek? (százalék)

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

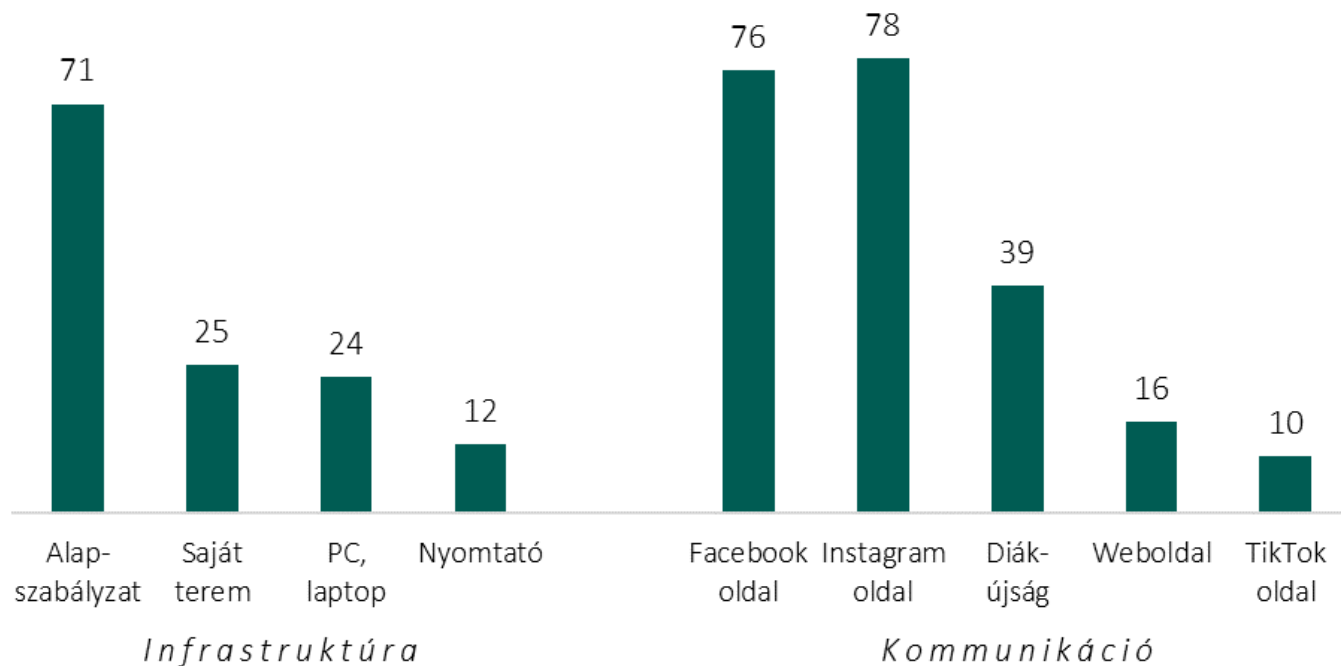

II. A diáktanácsok helyzete

Rendelkezik-e a diáktanács a következőkkel? (százalék)

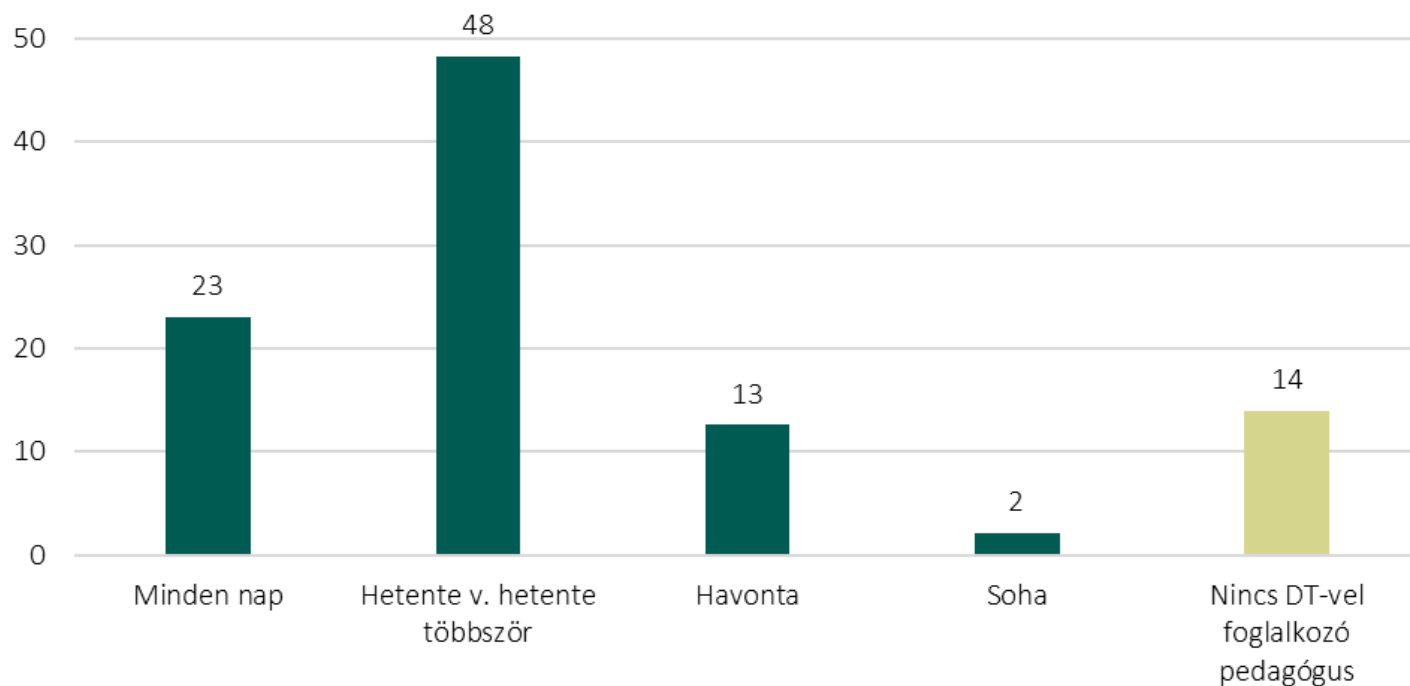
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Milyen gyakran tartják a DT-vel foglalkozó pedagógussal a kapcsolatot?

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

A diáktanácsot segítő pedagógusok

- **Kihívás**

- **Szerepek, feladatok halmozása**

- *A1: Nekem is ilyenkor [mikulásozáskor ottalvós este] nehéz, mert van két kicsi gyerekem, és akkor a Mikulás... És akkor beszéltük a férjemmel, hogy a Mikulás hamar eljön otthon, hogy én tudjak eljönni. ilyenkor kicsit nehéz nekem. (...) Nekem már volt olyan, hogy mentem valahová hétvégén, és a gyerekek bőgtek otthon.*
- *A4: Nem a tevékenységemnek a prioritása, mert abból kiindulva, hogy igazgatóhelyettes vagyok, nagyon el vagyok havazva ezzel a munkakörrel.*
- *A7: Volt olyan, hogy karácsony előtt a papírsávokat a girlandhoz, ami az egész iskolát körbefutotta (...) azt a párommal együtt faricskáltuk éjfélkor.*

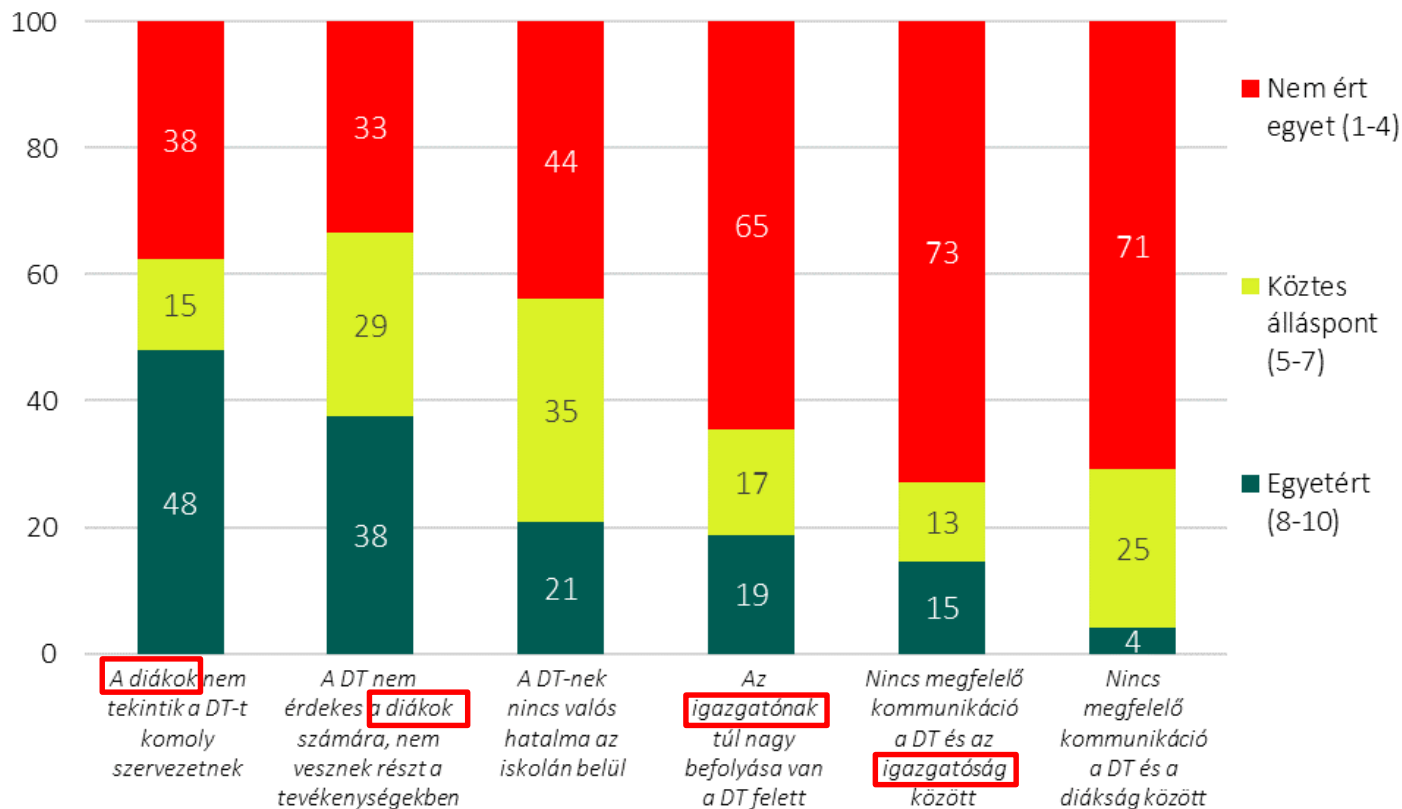
- **Képzések, amelyeken részt vesznek:** nincs, egyetlen esetben sem említették

- *A7: Tudtommal semmi ilyesmi. Tehát én még nem hallottam róla [képzésről], megmondom őszintén, hogy nem érdeklődtem iránta, de nem is igazán volt mikor, mert én közben kettes fokozatot tettem le, most iratkoztam első fokozatra.*

Milyen mértékben értesz egyet a következő DT-vel kapcsolatos kijelentésekkel? Diákönkormányzati válaszok, százalék

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Diáktanács – elismerés és társadalmi presztízs

- **esetenként az elismerés jelen van**

- *A1: Nyilván, van elismerés a társaik részéről. (...) Látom rajtuk, hogy akarnak valami tenni a közösségért, és tesznek. (...) A közösségért feláldoznak csomó szabadidőt.*

- **más helyeken hiányzik, nincs érdeklődés minden program iránt – ez csalódás lehet a DT számára**

- *A3: Ha kulturális tevékenységet szervezünk, arra eléggé kaphatóak – ugye, említettem a kerekasztal-beszélgetést is -, viszont amikor tematikus bulikat szervezünk (...), a tornacsarnokban szoktuk, mert iskolai rendezvény, arra nem vevők.”*

- **idő kell ahhoz, hogy a diákság a DT mellé álljon**

- *A6: Hát akkor, amikor nem akartak semmi sem csinálni, nem működött a DT maga, próbálkoztál velük, akkor olyan cikinek tűnt. Mert hosszú évek után megint nekiálltunk DT-zni, mikor újra átvettem őket. Akkor nagyon nehéz volt. Senki nem akart mellém állni, de meggyőztük őket, hogy legyen egy diáktanács elnök, de a diákság sem állt a saját választott elnökük mellé, programokra nem jöttek el. Idővel kiforrta magát újra.*

- **probléma: egy szűk réteg irányítja a DÖK-öt, a diákság kimarad**

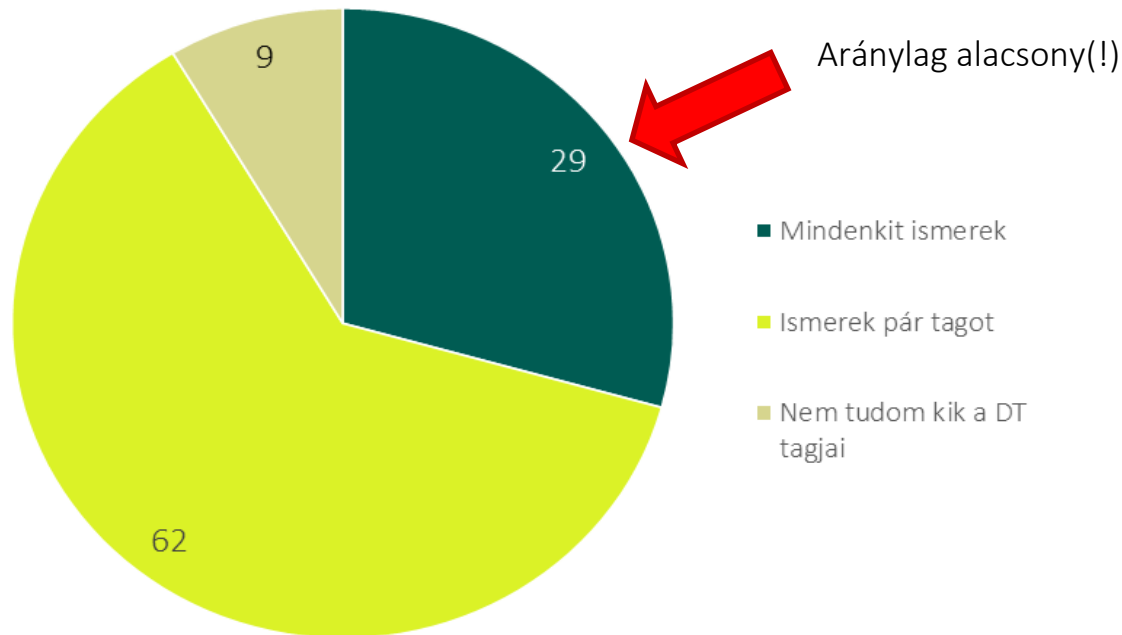
- *A5: Amit tapasztaltam most, hogy lehet, hogy ők leszűkültek arra, hogy most a vezetőség... Ezt mondtam nekik is, hogy kicsit nyissanak a többi felé is. (...) Mindig mondtam nekik, hogy osszátok le a feladatot. Oké, hogy ti vagytok az agy, de tessék kicsit jobban bevonni a [többi diákot].*

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

III. Diáktanácsok tevékenységének és szerepének megítélése

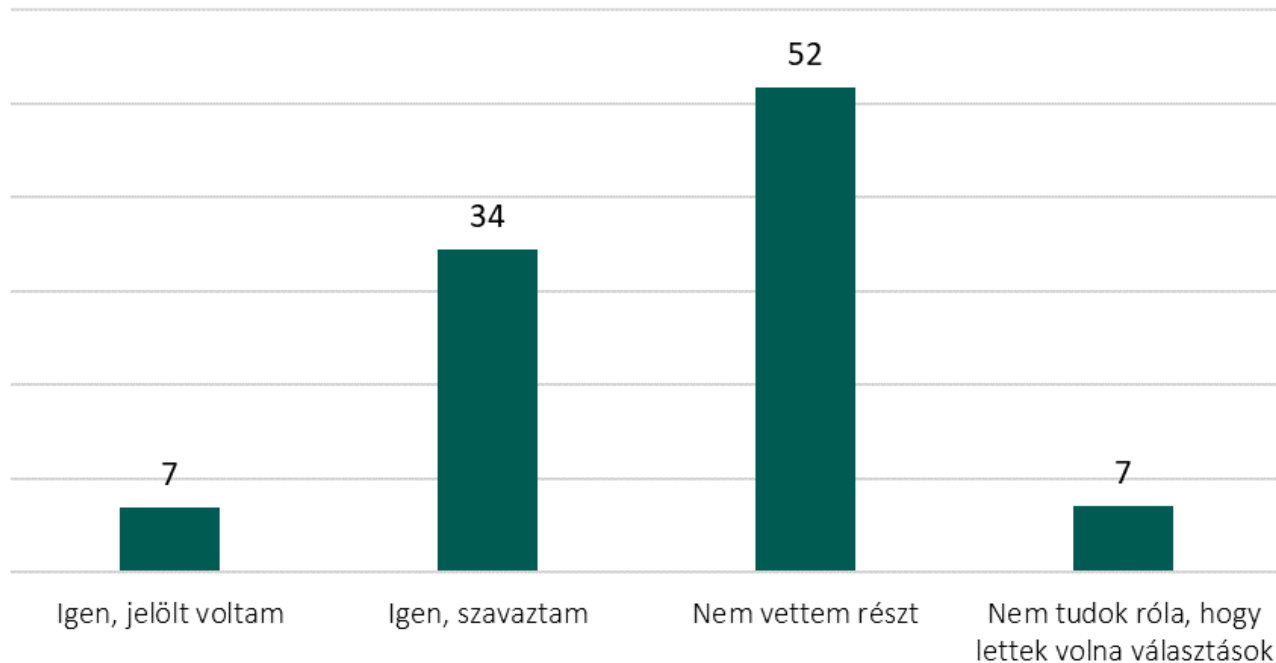
Milyen mértékben ismered az iskolád diáktanácsosait? (százalék)

Részt vettél a legutóbbi diáktanács-választásokon? (átlag)

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

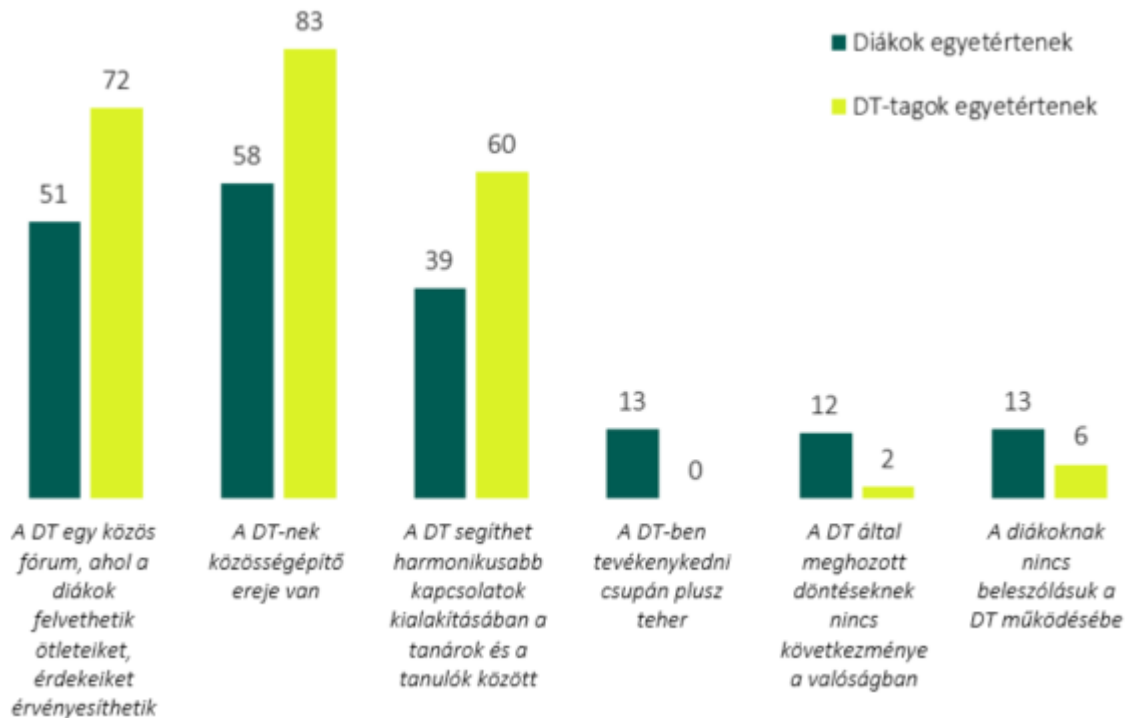

Milyen mértékben értesz egyet a következő kijelentésekkel?

Diákok válaszainak és diáktanácsok válaszainak összehasonlítása. (1-től 10-ig skála, százalék)

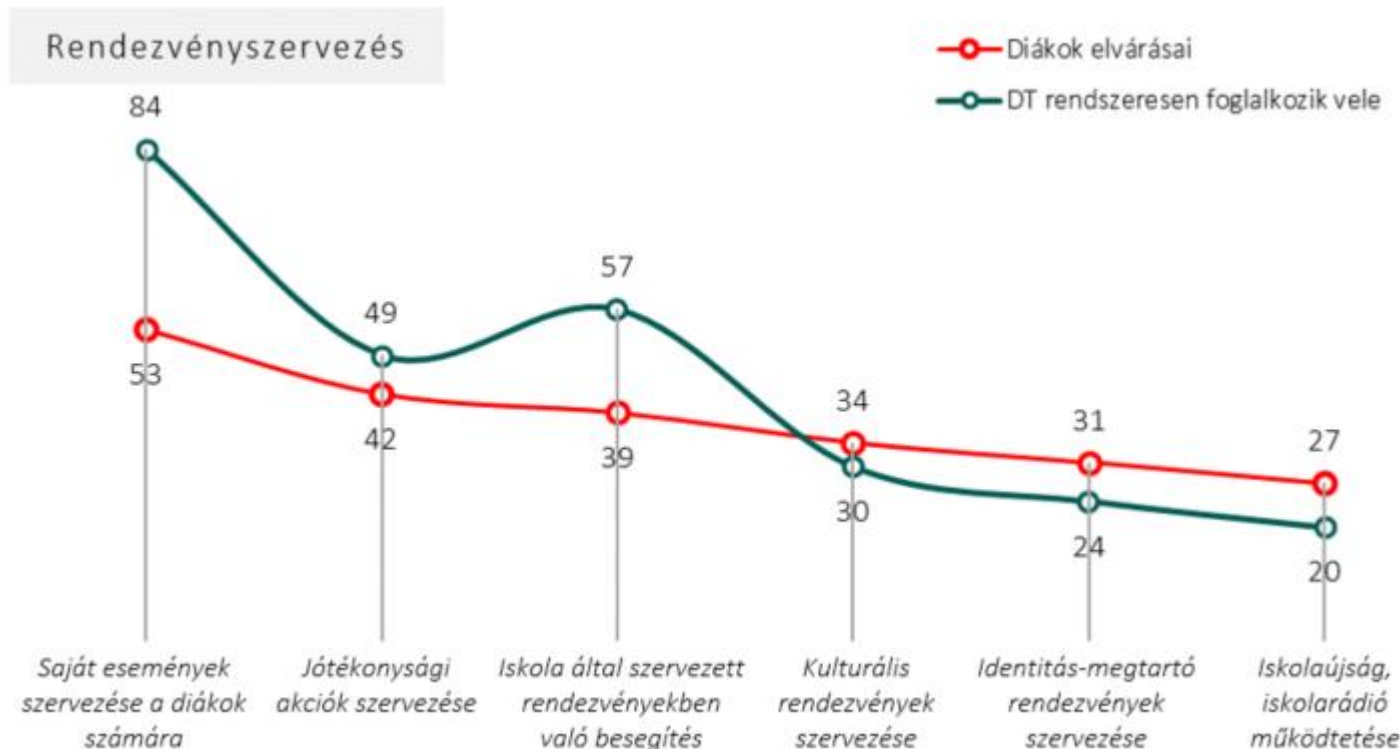
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Mennyire tarták fontosnak a diákok, hogy a DT foglalkozzon bizonyos tevékenységekkel, és mennyire foglalkozik ezekkel a gyakorlatban? (százalék)

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

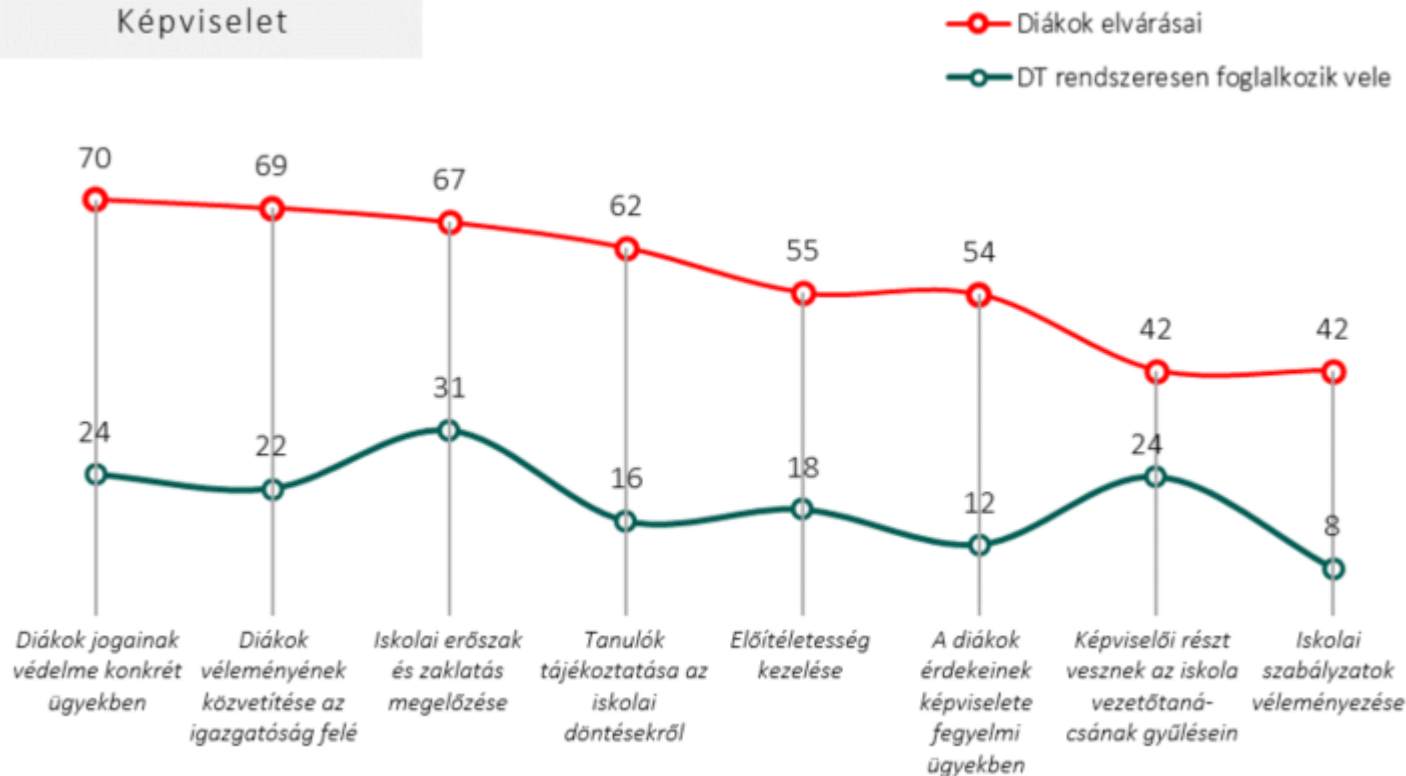

Mennyire tarták fontosnak a diákok, hogy a DT foglalkozzon bizonyos tevékenységekkel, és mennyire foglalkozik ezekkel a gyakorlatban? (százalék)

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Képviselet

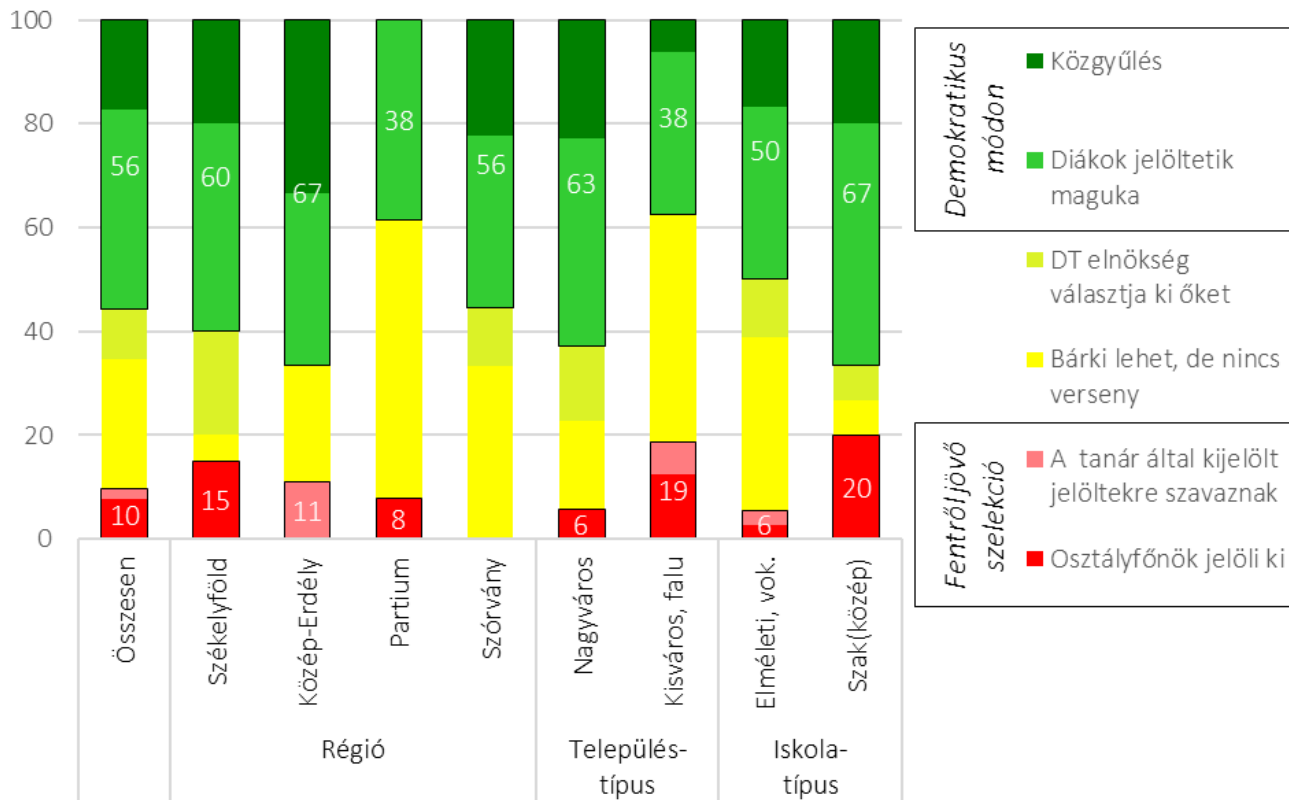

IV. Iskolai részvétel, iskolai demokrácia

Hogyan történik a DT tagok megválasztása?

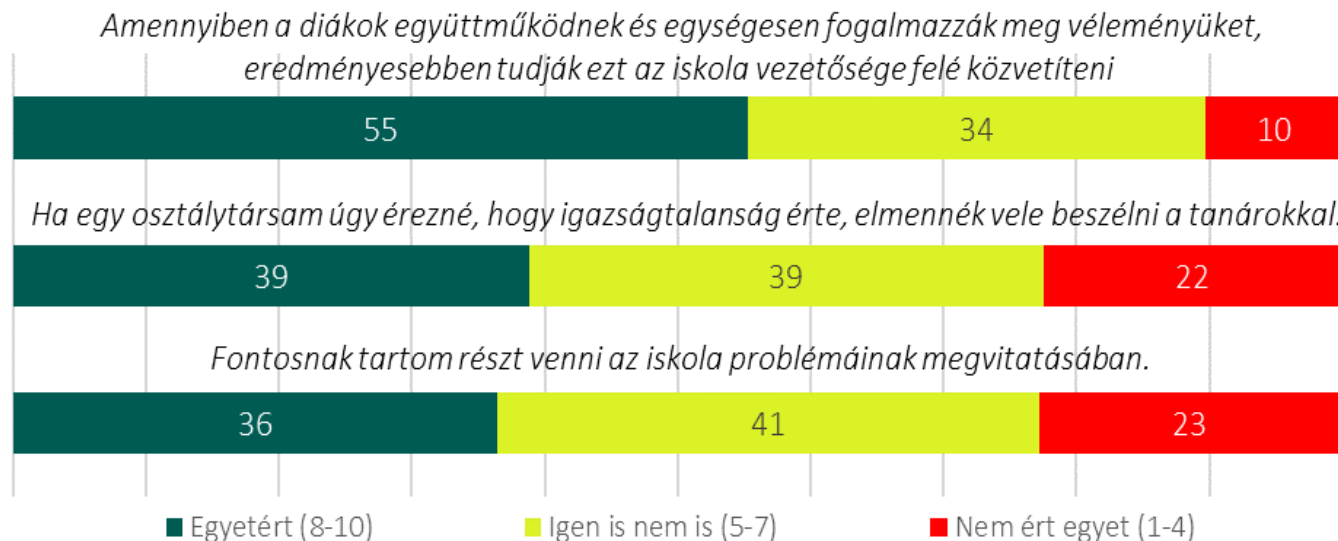
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Milyen mértékben értesz egyet a következő kijelentésekkel? (százalék)

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Mennyire jellemzőek az iskolában a következők? (tájékoztatás, diákok beleszólása a döntéshozatalba)

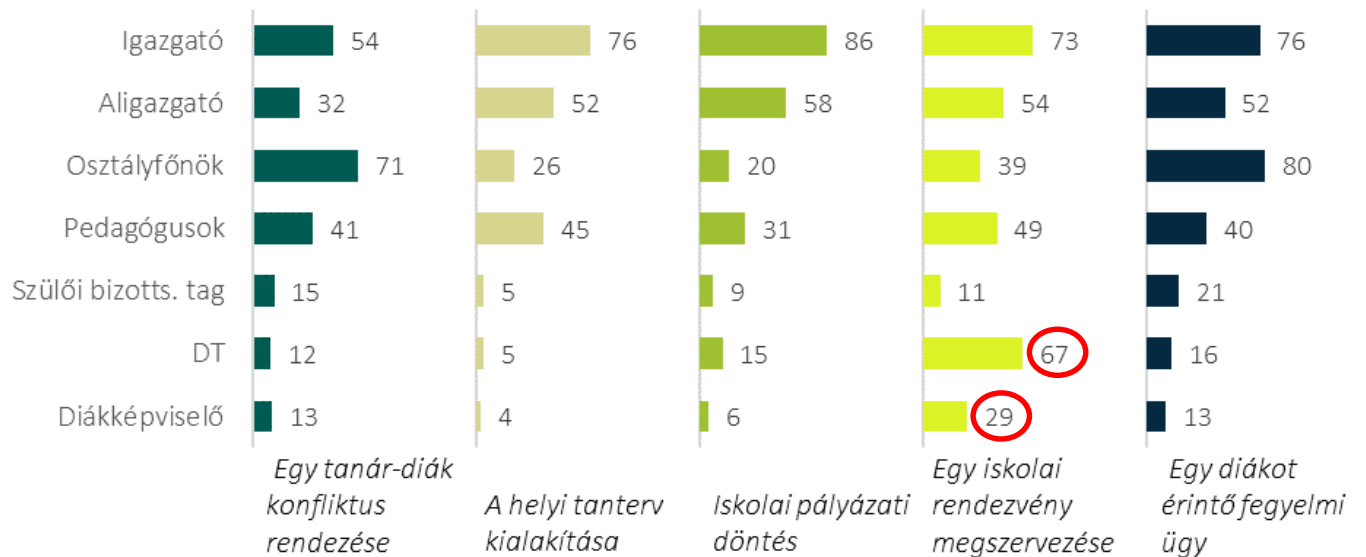
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Kik vesznek részt az alábbi, intézménnyel kapcsolatos döntések meghozatalában? (százalék)

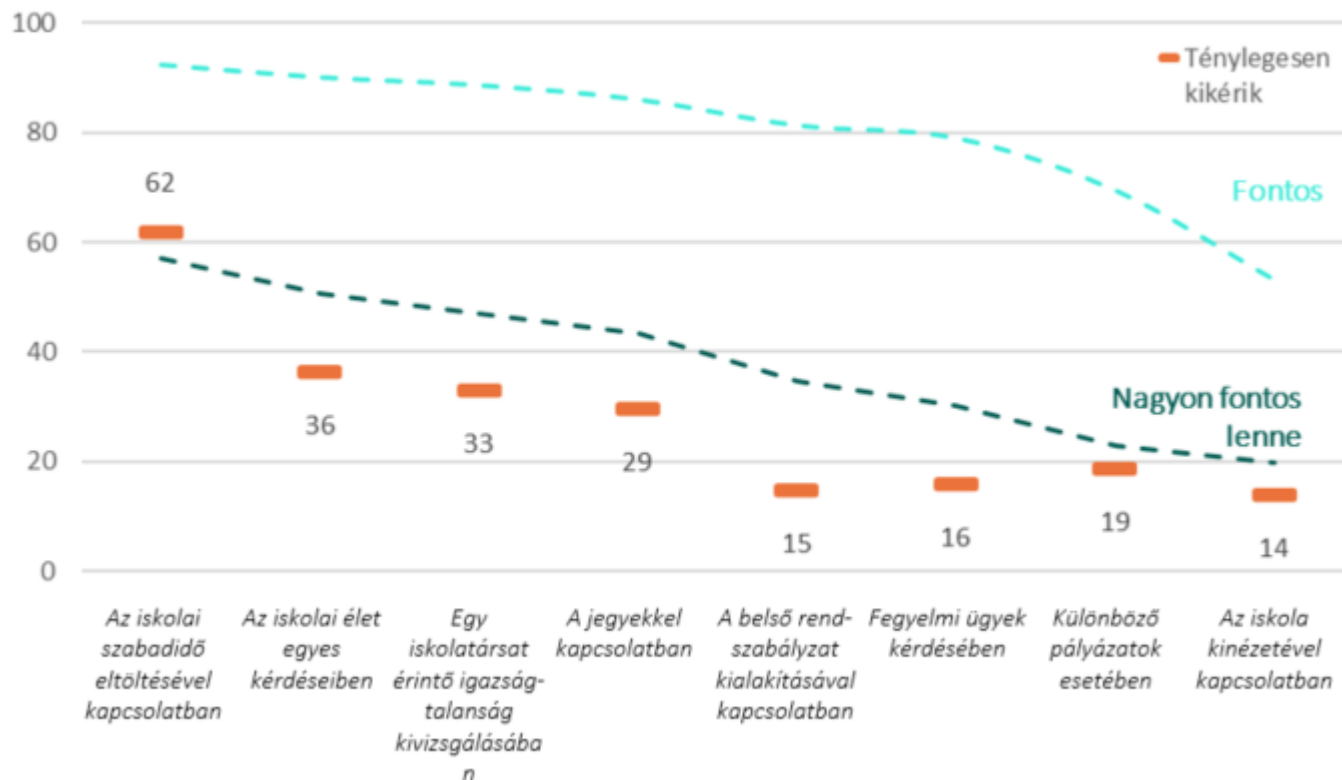
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

A kérdések, amelyekben kikérik a diákok véleményét az iskolában összehasonlítva azzal, hogy melyeket tartanak a diákok fontosnak. (Százalék)

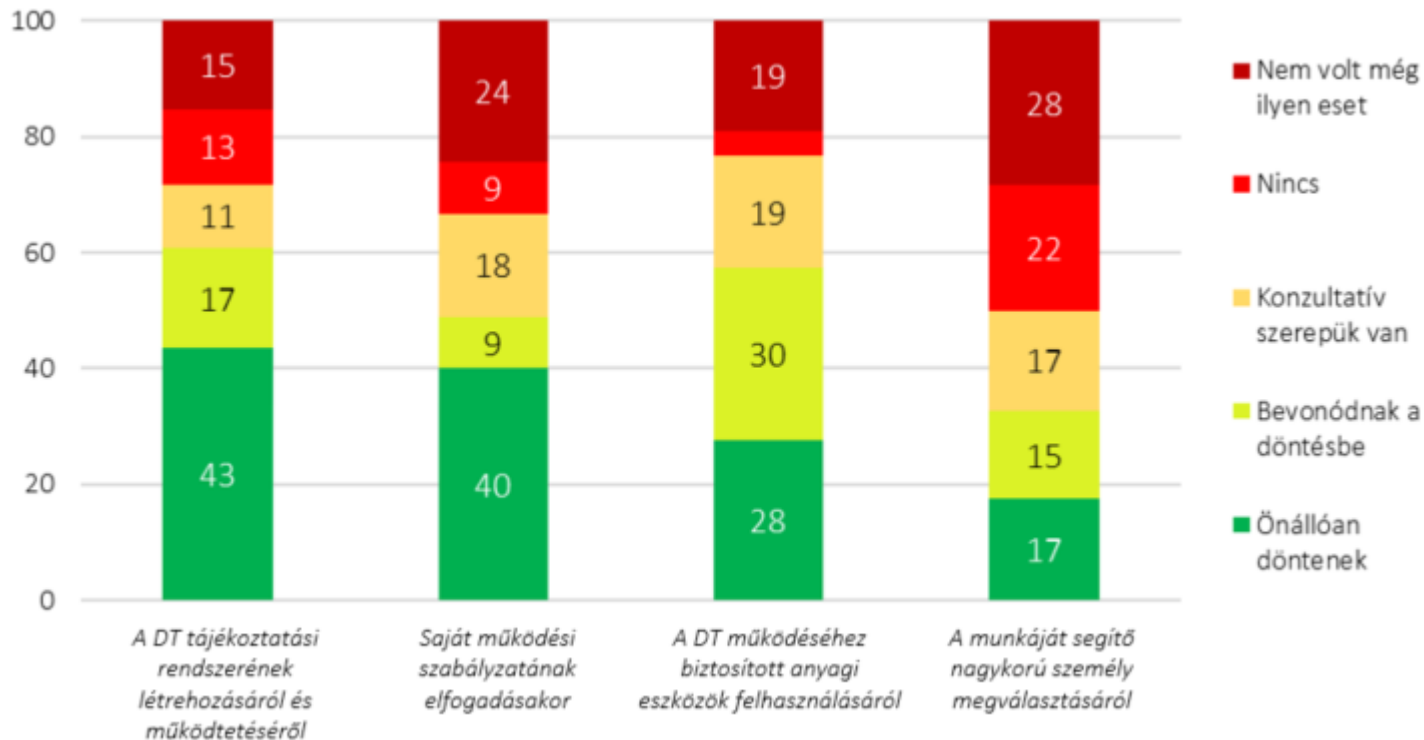
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVESELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Milyen jogkörökkel rendelkezik a DT a következő diáktanácsot érintő ügyek esetében? (százalék)

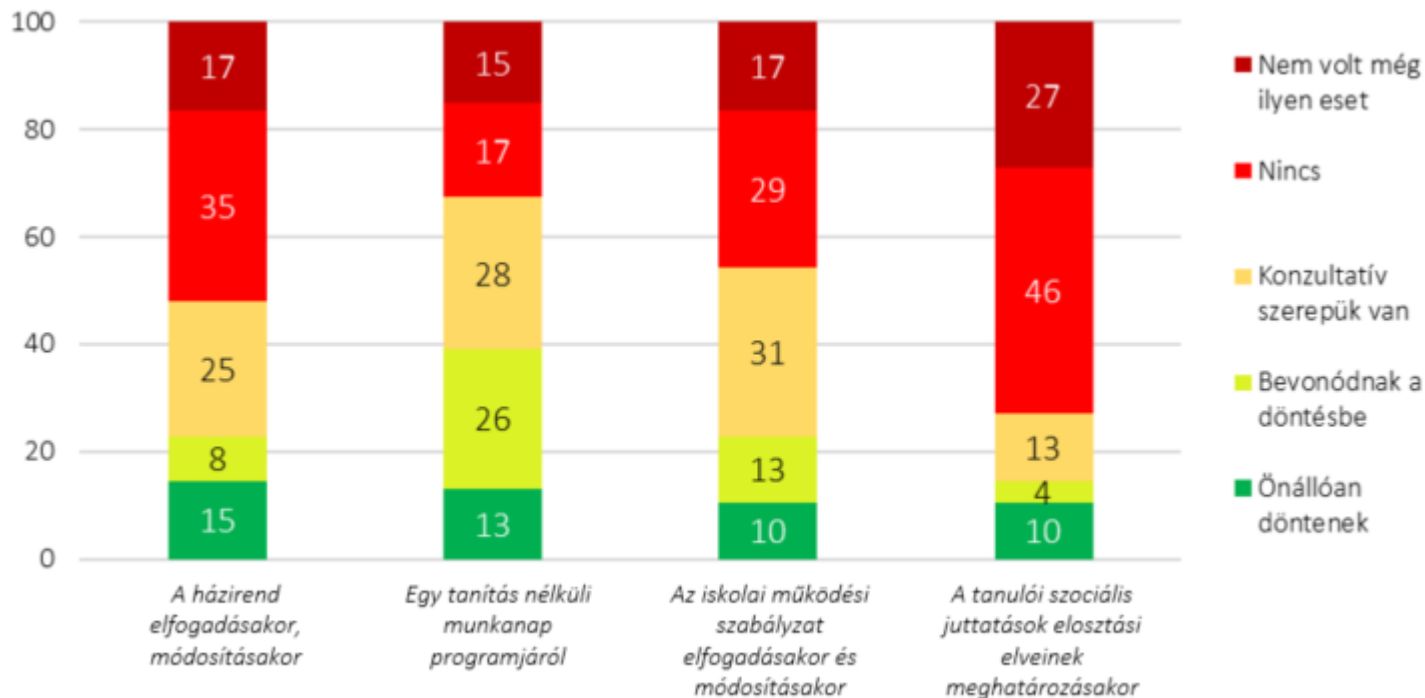
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

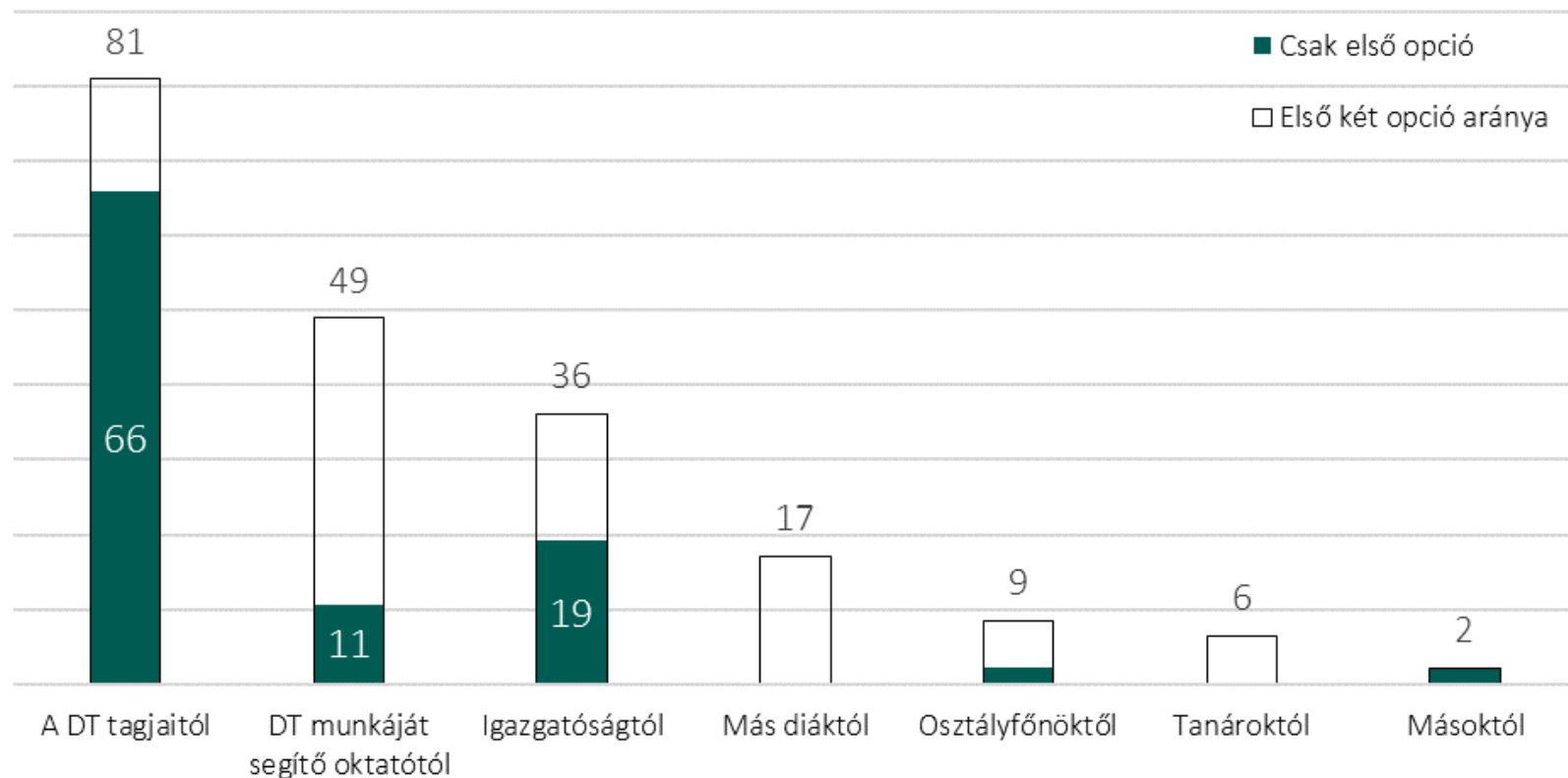
Milyen jogkörökkel rendelkezik a DT a következő iskolai ügyek esetében? (százalék)

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

A DT ülésein megvitatandó kérdések jellemzően kiktől érkeznek? Válaszopciók rangsorolása fontossági sorrendben. 1-es és 2-es opciók aránya

Iskolai közéletiség: választások és érdekérvényesítés

Jógyakorlat (járt út)

- **Kompromisszum – a nagykorúsító ünnepséget követő időszakban el lehet hagyni az iskola területét szünetben**
- **A szabályok betartásának felügyelete – a DÖK figyel arra, hogy diáktársaik ne cigarettázzanak a mosdóban (?)**
- **Tanár–diák konfliktus kezelése**
 - *A2: A diákok is érzik, hogy ha netán valami konfliktus, zűr van köztük, a tanárok között, akkor van ahova forduljanak. Tehát ez megtárgyalódik előbb-utóbb ez a probléma, megoldódik, és azért általában nem negatív irányban oldódik meg.*
- **Törvényi keret figyelembe vétele és betartása – szabályzat**
 - *A4: Van működési szabályzatuk, amelyet frissítenek minden évben.*

Jógyakorlat (járt út)

➤ **Törekvés a szabályzat átírására**

- *A7: Az első generáció volt nagyon aktív abban, hogy változtassuk meg az iskola belső szabályzatát, hogy szakáll, haj, nadrág meg ilyesmi. Szakáll és haj már el volt törölve, amikor igazgató úr lett az igazgató, mert azelőtt nem lehetett szakállat hordani, meg hosszú hajat a fiúknak. És akkor itt a rövid nadrágos problémával volt vita. Hát attól függetlenül az ellenállás megmaradt, észérvek alapján, és nem lett belőle semmi, de attól függetlenül, ez jó kéthónapos történet volt, amikor tudom, hogy XX kb. napi szinten rázogatta a fát, hogy márpedig rövidnadrág, és átnézték és átírták a belső szabályzatot.*

➤ **Petíció**

- *A8: A tanárok nem feltétlenül díjazták, hogy mondjam ezt. Én igen, nagyon kevesen voltak, akik szerették volna, de iskola szinten sikerült szinte mindenkit megmozgatni ennek érdekében, így a nagyszünetet elértük. (...) Ez egy pozitív élmény volt a gyerekeknek, hogy igenis van hangjuk vagy van szavuk, ha összefognak. (...) A vezetőség érezte azt a nyomást a gyerekek részéről, hogy akkor most lépni kell.*

Járható út(?)

- **Gyakori, hogy a DÖK kizárólag rendezvényszervezéssel foglalkozik. Szükséges volna az érdekérvényesítésben is szerepet vállalniuk**
- **Szóbeli egyeztetés, közvetlen kapcsolat a vezetőséggel**
 - *A5: Ha vannak gondok, tényleg jönnek, és így egymással szembe leülve elmondjuk, hogy mi a probléma.*
- **A DÖK-öt segítő pedagógus híd szerepet tölt be a vezetőség és diákság között**
 - *A8: Próbáltam jelezni a vezetőség felé, hogy nagyon sok helyen (...) a diáktanácsból be vannak írva papíron, hogy részt kellene vegyen egy ilyen vezetőgyűlésen, ahol nincsenek ott, csak papíron. És igenis, sokszor számítana a szavuk és fontos lenne, hogy mit mondanak.*

Hátráltató tényezők (járhatatlan út)

➤ Vétójog a pedagógus vagy a vezetőség részéről

- *A1: Hát nem volt választásuk. Ha azt mondjuk, hogy nem, akkor nem. Nem tetszik nekik, és mondják is, hogy nem tetszik nekik.*

➤ A DÖK mellőzése a döntéshozásban

- *A6: Amikor az egyenruha-kérdés volt, akkor éppen nem én vezettem a diáktanácsot, hanem egy másik kolléga, aki inkább mellőzte azt hogy aktív legyen a diáktanács, és volt háborgás, de úgy akkor, mint diáktanács, nem léptek fel.*

➤ A vezetőség nem nyitott a tárgyalásra arra hivatkozva, hogy nem kellő módon jelzik a problémát

- *A7: Viszont a probléma az elsősorban (akkor nem én voltam a konzulens tanár) a diákok... ne legyen az, hogy odamegy az igazgatósághoz, hogy nekem ez kell, mert nekem ez jár, hanem próbálják meg kicsit finoman, hogy nem lehetne-e ezen a témán beszélgetni, és esetleg ezen valamit változtatni. Kompromisszumra jutni.*

➤ A DÖK-öt segítő, reformot kezdeményező pedagógus magára marad

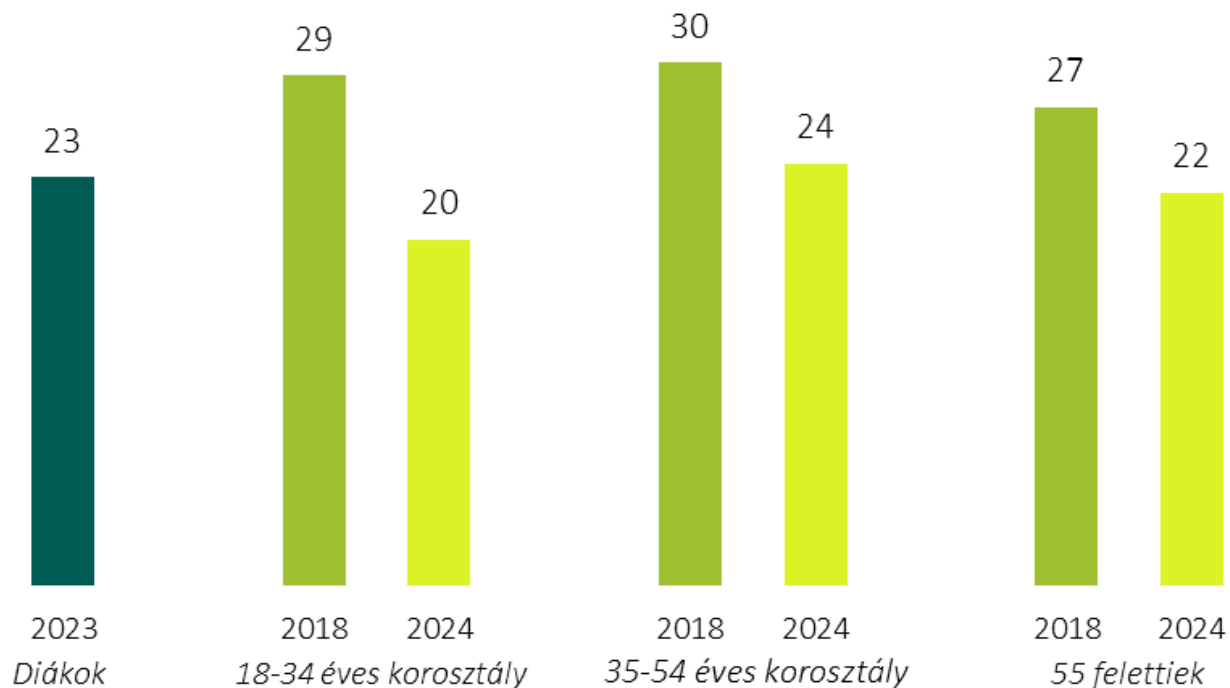
- *A8: Azért hozta meg [a vezetőség] a döntést, mert volt rájuk helyezve egy nyomás azon kollégák részéről, akik meg ezt a módszert tartják helyesnek [szankció a diákok kezdeményezését követően]. Mondhatom azt, hogy nem sokan vannak azok, akik nem ezt a módszert tartják helyesnek.*

V. Diszkrimináció, tolerancia, értékrend

Egyetért-e azzal a kijelentéssel, hogy a legtöbb emberben meg lehet bízni?

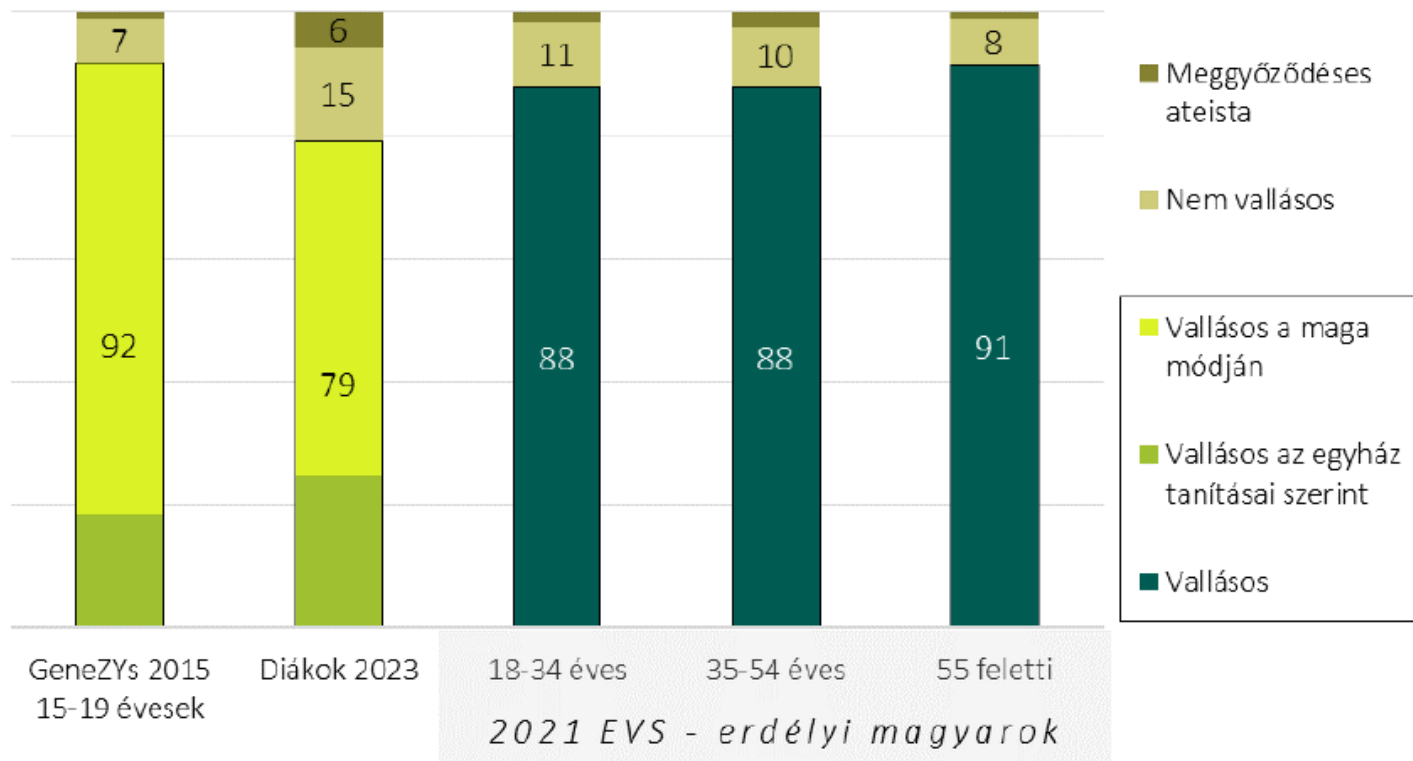
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Függetlenül attól, hogy jársz-e templomba vagy sem, mit mondanál magadról? (százalék)

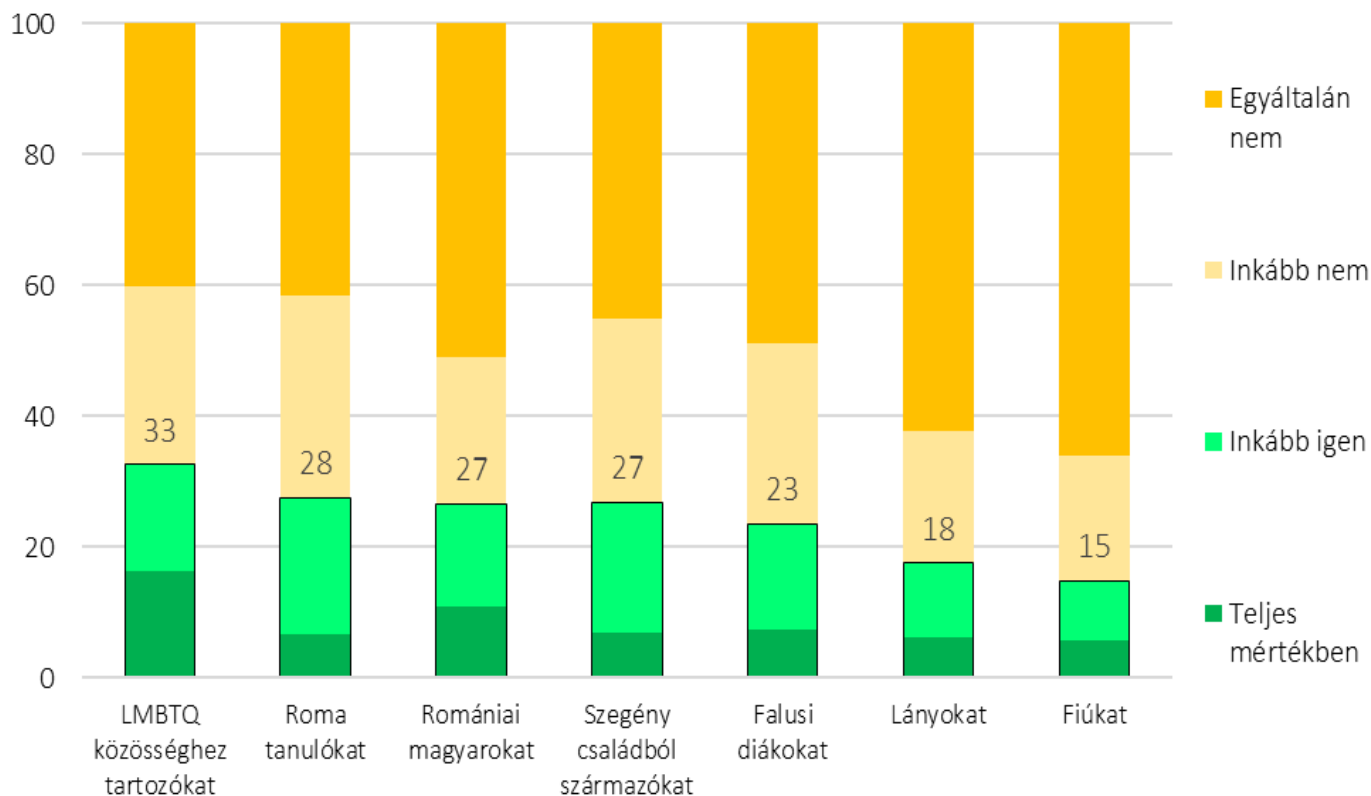
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Mennyire értesz egyet az alábbi kijelentésekkel? Az oktatási rendszer hátrányban részesíti a... (százalék)

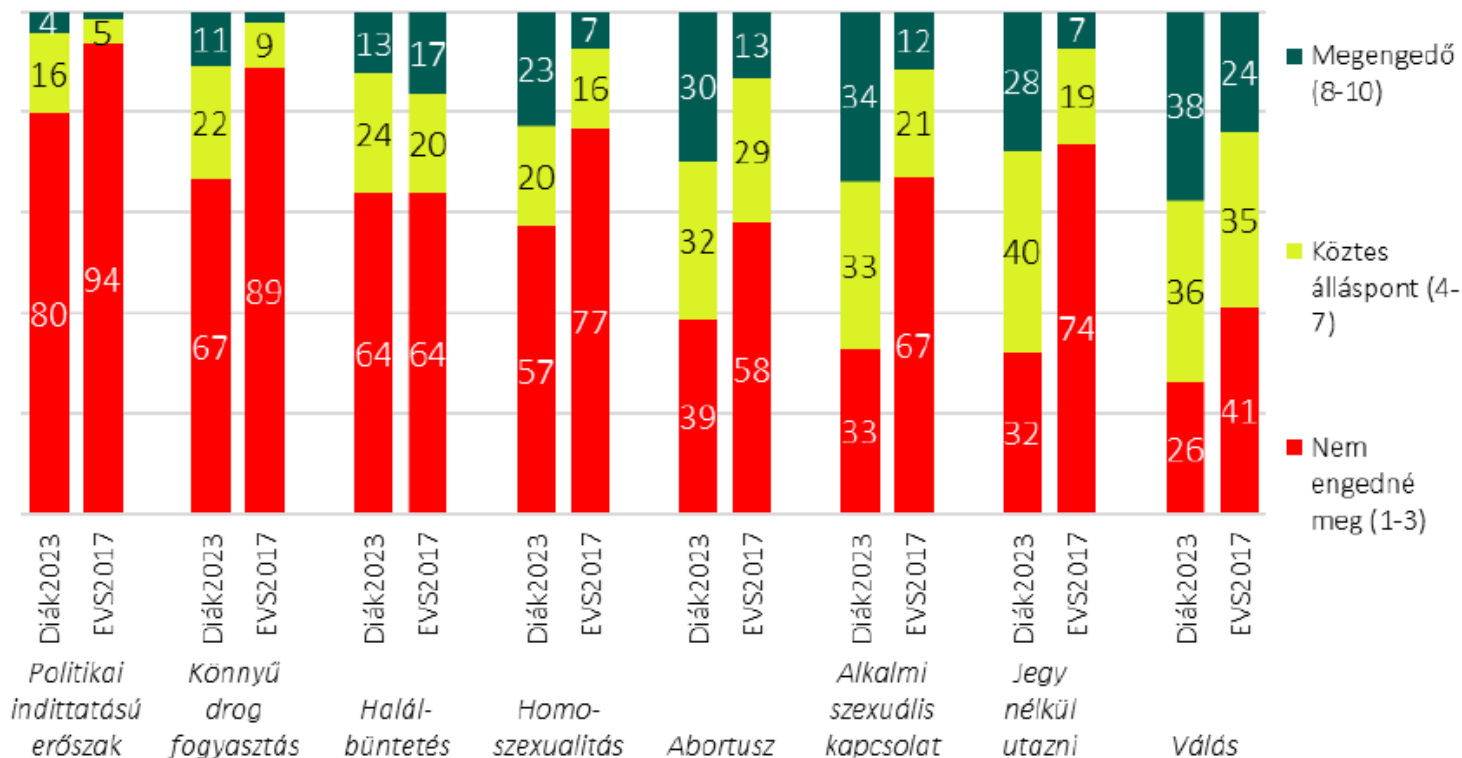
PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Mi a véleményed a következő állításokról? Az 1 azt jelenti, hogy soha nem engedhető meg, a 10, hogy mindig megengedhető. Összehasonlítás a felnőtt lakosság attitűdjével (százalékok)

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVESELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

PRIME
DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

VI. Következtetés

1. Az iskola a diákok egy jelentős részének nem meghatározó helyszíne, majdnem fele nem szeret iskolába járni és túlnyomó többségük kizárólag csak a kötelező, iskola által szervezett rendezvényeken vesznek részt.
2. Az állampolgári részvételt előkészítő rendezvények és tevékenységek iránti érdeklődés nagyon alacsony és sok iskolában nincs is lehetőség például a diákújság vagy a diákrádió tevékenységébe bekapcsolódni.
3. A DT-k egy jelentős részénél működési bizonytalanságok is jelentkeznek, azonban nagy részüknek pozitív az önképe és van valamiféle pénzügyi és intézményes stabilitása.
4. A diákok és a diáktanácsok szerepértelmezése jelentősen eltér egymástól, amely rámutat a szervezetek iskolán belüli törékeny helyzetére is:
 1. A diáktanácsokat az iskola rendezvényszervezőnek tekinti, de saját maguk is sok esetben ebben pozícióban látják magukat leginkább
 2. A diákok igényelnék az érdekvédelmet is
 3. A diákok habár megbíznak a diáktanácsban, távolról szemlélik annak tevékenységét

5. Az iskolai demokrácia aránylag alacsony
 1. az iskolai szereplőknek (és itt a diákok mellett a tanárookra vagy az iskola vezetésére is gondolhatunk) nincs befolyása az oktatás menetére
 2. több olyan helyzet is van, amikor az iskolák akár kikérhetnék, vagy ki kellene kérjék a diákok véleményét, de ezt nem teszik meg.
6. A diáktanácsok döntésbefolyásolási képessége és önállósága is korlátozott.
7. A diákok társadalmi bizalma vészesen alacsony
8. Aránylag magas azon diákok aránya, akik érzékenyek az oktatási rendszer által generált egyenlőtlenségekre és az intézményrendszer marginalizált csoportokkal szembeni attitűdjeire.

PRIME

DIÁKÉRDEKKÉPVISELET
NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON.

Köszönjük a figyelmet!